Dnro 001/81/2015

Paula Ilveskivi 9.11.2015

Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta
TyV@eduskunta.fi

Asiantuntijakuuleminen tiistaina 10.11.2015 klo 12.15

HE 51/2015 vp eduskunnalle laiksi vuorotteluvapaalain muuttamisesta

Lausunnon pääkohdat

- Akava ei hyväksy esitettyjä vuorotteluvapaajärjestelmän heikennyksiä.
- Hallituksen leikkaustoimenpide kohdentuu nimenomaisesti naisiin ja erityisesti julkisella sektorilla.
- Hallituksen esityksestä puuttuu täysin esityksen sukupuolivaikutusten arvio.
- Taloudellisien vaikutusten arvioinnissa on otettu huomioon ainoastaan järjestelmän heikentämisestä suoraan aiheutuvat kustannussäästöt.
- Vuorotteluvapaan työllistymistä edistäville vaikutuksille ei näytä annetun painoarvoa.
- Akava esittää, että hallituksen esittämistä vuorotteluvapaan heikennyksestä luovutaan.

Pyydettynä lausuntona otsikkoasiassa Akava ry lausuu seuraavaa:

Vuorotteluvapaajärjestelmän heikennyksistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan sellaisia vuorotteluvapaa-järjestelmään kohdistuvia muutoksia, joita Akava ei voi hyväksyä. Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vuorottelu-vapaalakia siten, että vuorotteluvapaan työhistoriaedellytys pidennettäisiin 16 vuodesta 20 vuoteen, vapaan enimmäiskesto lyhennettäisiin 360 päivästä 180 kalenteripäivään ja pitkän työuran tehneiden korkeampi vuorottelukorvaus (80 prosenttia työttömyyspäivärahasta) poistettaisiin siten, että vuorottelukor-

vauksen taso olisi 70 prosenttia työttömyyspäivärahasta kaikilla vuorottelijoilla.

Edellinen vuorotteluvapaan heikennys tuli voimaan 1 päivänä syyskuuta 2014. Tuolloin kiristettiin työhistoriaedellytystä ja vuorottelusijaista koskevia edellytyksiä ja säädettiin vuorottelijan yläikärajasta. Heikennys liittyi pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen 29.8.2013 päivättyyn rakennepoliittiseen ohjelmaan talouden kasvuedellytysten vahvistamiseksi ja julkisen talouden kestävyysvajeen umpeen kuromiseksi. Tavoitteena oli rajoittaa järjestelmän käyttöä muun ohella saantiedellytyksiä tiukentamalla. Jo tuolloin hallituksen esityksessä kuitenkin todettiin, että ehdotuksen taloudellisia sekä työllisyysvaikutuksia koskevat laskelmat olivat suuntaa-antavia. Vuorotteluvapaasta ei ole tarkkoja tilastoja esimerkiksi vuorottelijoiden työhistoriasta, uusijoiden määrästä ja vuorottelusijaisista. Näin ollen uudistuksen taloudellisia vaikutuksia ja mahdollisesti syntyviä säästöjä oli jo tuolloin vaikeaa arvioida kokonaisuudessaan.

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta totesi tuolloin mietinnössään (TyVM 2/2014 vp — HE 36/2014 vp), että *”Valiokunta pitää ehdotettuja vuorottelijan edellytyksiä koskevia muutoksia merkittävinä tiukennuksina. Valiokunta katsoo, että työssäoloehdon pidentämisestä huolimatta vuorotteluvapaa toimii kuitenkin edelleen hyvänä keinona edistää työssä jaksamista. Valiokunta korostaa, että työntekijälle mahdollisuus pitää taukoa työelämästä 16 vuoden työuran jälkeen voi olla tarpeellista ja hyödyllistä myös monista muista syistä kuin työssä jaksamisen edistämiseksi, ja pitää tärkeänä, että palkansaajilla on jatkossakin käytettävissä joustava ja yksilöllinen tapa sovittaa yhteen työaika- ja elämäntilanteensa vaatimusten kanssa. Naiset jäävät vuorotteluvapaalle useammin kuin miehet. Noin 70 % vuorotteluvapaan käyttäjistä on naisia, ja eniten vuorotteluvapaalle jäädään naisvaltaisilla terveyden- ja sairaanhoitoalalla, opetusalalla ja sihteeri- ja toimistotyössä sekä sosiaalialalla. Näin ollen on mahdollista, että vuorotteluvapaaehtojen tiukentaminen vaikuttaa enemmän naisten kuin miesten mahdollisuuksiin jäädä vuorotteluvapaalle.”*

Lisäksi valiokunta lausui mietinnössään, että *”Muutosten vaikutuksia ja tavoitteiden toteutumista on tarkoitus arvioida kahden*

vuoden kuluttua lain voimaantulosta. Valiokunta pitää lisätutkimuksen tekemistä erittäin tärkeänä. Valiokunta katsoo, että selvityksessä tulee tehdä kansainvälistä vertailua sekä arvioida laajasti vuorotteluvapaajärjestelmän vaikutus mm. työssä jaksamiseen, työuran pituuteen ja sijaisten työllistymiseen. Lisäksi tulee selvittää, miten nyt toteutettavien muutosten tavoitteet työllisyyden lisäämisestä ja säästöistä on saavutettu ja miten muutokset ovat vaikuttaneet mahdollisuuteen pitää vapaata eri toimialoilla."

Vuorotteluvapaajärjestelmä tulee säilyttää

Akava pitää edelleen tärkeänä vuorotteluvapaajärjestelmän säilyttämistä erityisesti kahdesta syystä. Yhtäältä mahdollisuus vuorotteluvapaaseen edistää vuorottelijan työssäjaksamista ja toisaalta vuorottelusijaisuudet ovat erinomainen keino akavalaisilla aloilla työllistyä opintojen jälkeen oman alan töihin aluksi vuorottelusijaisena. Näyttäisi siltä, että vuorottelusijaisuus toimii porttina pysyviin koulutusta vastaaviin palvelussuhteisiin. Olemassa olevien tilastojen perusteella vuorotteluvapaata käyttävät erityisesti ikääntyvät naiset ja vuorottelusijaiset ovat puolestaan nuoria työmarkkinoille tulevia naisia. Järjestelmän heikennys osuu siten nimenomaan naisiin.

Vuorotteluvapaa on ainoa ei-syyperusteinen järjestelmä pitää ennalta määritelty tauko työelämässä. On myös huomattava, että vuorotteluvapaa edellyttää aina sopimista työnantajan ja työntekijän välillä. Järjestelmä ei siten ole subjektiivinen oikeus. Vuorotteluvapaan käyttötarkoitukset vaihtelevat hyvin paljon, mutta Akavan jäsenistön suunnasta on tullut viitteitä siitä, että vuorotteluvapaata käytetään jossakin määrin sellaisissa tilanteissa, joissa ilman vuorotteluvapaata ajauduttaisiin mahdollisesti sairauspoissaoloihin tai muihin työkyvyttömyyden varalta oleviin järjestelmiin.

Lainsäädäntömuutoksen vaikutusten arviointi

Hallituksen esityksessä esitetään järjestelmän heikennyksestä saatavia säästöjä. Laskelmissa on kuitenkin otettu huomioon ainoastaan järjestelmän heikentämisestä suoraan aiheutuvat

kustannussäästöt. Akava esittää, että valiokunta edellyttäisi mietinnössään hallitusta selvittämään muutoksella mahdollisesti vuorottelukorvauksissa aikaan saatavien säästöjen ohella mahdolliset muutokset sairauspoissaoloissa ja työkyvyttömyys-eläkkeissä tai kuntoutusetuuksissa erityisesti niillä aloilla, joilla vuorotteluvapaata on käytetty paljon. Jos järjestelmän muutokset johtavat sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyysetuuksien lisääntymiseen, uudistuksella ei saada aikaan säästöjä, vaan kokonaiskustannukset sen sijaan kasvavat.

Lisäksi Akava paheksuu sitä, että hallituksen esityksessä ei ole mainintaakaan järjestelmän heikennyksen sukupuolivaikutuksista. Tämä hallituksen leikkaustoimenpide kohdentuu nimenomaisesti naisiin ja erityisesti julkisen sektorin naisiin.

Edellistä vuorotteluvapaan heikennystä koskevassa hallituksen esityksessä HE 36/2014 vp todettiin, että *”Noin 70 prosenttia vuorotteluvapaan käyttäjistä on naisia, ja vuorotteluvapaata käytetään eniten naisvaltaisilla aloilla, kuten terveyden- ja sairaanhoitoalalla, opetusalalla, sihteeri- ja toimistotyössä sekä sosiaalialalla. Vuorotteluvapaan ehtojen tiukentaminen vähentää siten erityisesti naisten suosiman järjestelmän käyttöä.”*

Heikennykset kohdentuisivat yhtäältä vuorotteluvapaata käyttäviin ikääntyviin naisiin ja toisaalta nuoriin työmarkkinoille tuleviin naisiin, joiden mahdollisuutta työllistyä koulutustaan vastaaviin tehtäviin vuorottelusijaisena merkittävästi heikentyy. Esimerkiksi opetusalalla lukuvuosirytmin vuoksi vuorotteluvapaan käyttö vaikeutuu merkittävästi, koska kelpoisen sijaisen saaminen vain osaksi lukuvuotta on vaikeampaa kuin koko lukuvuodeksi.

Akava kiinnittää valiokunnan huomiota Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuun Tallamaria Maunu – Paula Sadar: Työvoimapolitiikan palveluilta sijoittuminen vuonna 2013. TEM-analyysejä 67/2015. Helsinki, elokuu 2015, jossa tarkastellaan työvoimapolitiikan palveluilta sijoittumista vuonna 2013 kolme ja kuusi kuukautta palvelujakson päättymisen jälkeen.

Selvityksen mukaan omaehtoisessa opiskelussa ja etenkin vuorotteluvapaasijaisilla työllistyminen oli huomattavasti parempaa. Vuorotteluvapaasijaisista peräti 62,6% oli työllistynyt

kolme kuukautta palvelun päättymisen jälkeen ja kuusi kuukautta palvelun päättymisen jälkeen osuus oli 65,5%. Eri palvelulajeista työllistyneiden osuudet näkyvät seuraavasta taulukosta:

Kuvio 2. Avoimille työmarkkinoille työllistyneiden osuudet eri palvelulajeissa vuonna 2013.

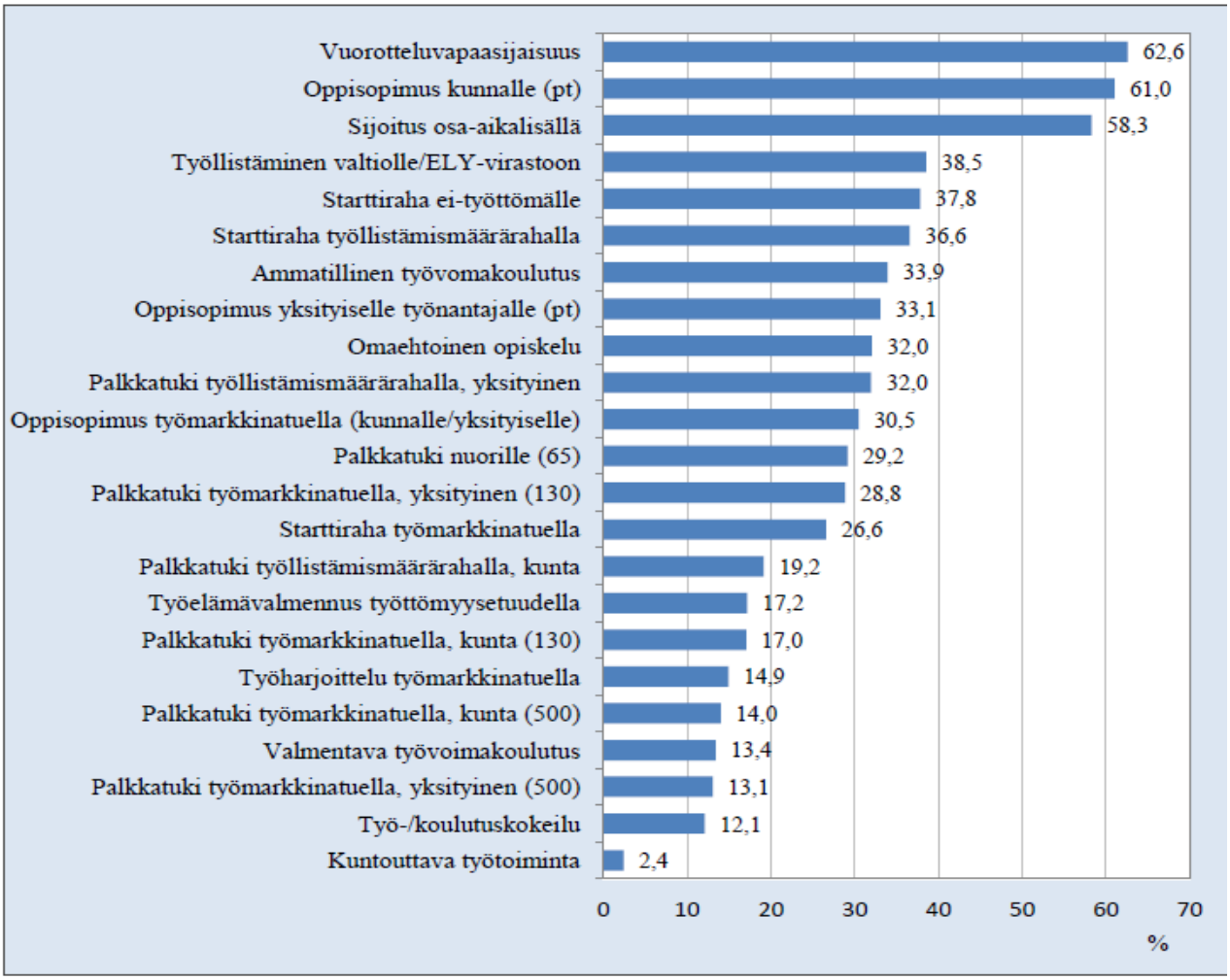

Lähde: Tallamaria Maunu – Paula Sadar: Työvoimapolitiikan palveluilta sijoittuminen vuonna 2013. s. 6
Koko julkaisu osoitteessa:
https://www.tem.fi/files/43528/Palveluilta_sijoittuminen_2013.pdf

Lopuksi

Esitys perustuu Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelmaan. Lakiehdotus on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä. Hallituksen esityksessä todetaan, että valmistelun yhteydessä on kuultu muun ohella työmarkkinaosapuolia. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole kysymys perinteisestä kolmikantaisesta lainvalmistelusta, jolla työelämän lainsäädäntöä ja työhön liittyvää sosiaalivakuutusta koskevaa lainsäädäntöä on valmisteltu, eikä Akava ole hyväksynyt vuorotteluvapaajärjestelmään esitettyjä heikennyksiä missään valmistelun vaiheessa.

Akava esittää, että hallituksen esittämistä vuorotteluvapaan heikennyksestä luovutaan ja viitaten valiokunnan mietintöön TyVM 2/2014 vp esittää, että käynnistettäisiin valiokunnan mietinnössä edellytetty selvitys vuorotteluvapaajärjestelmän vaikutuksista mm. työssä jaksamiseen, työuran pituuteen ja sijaisten työllistymiseen.

Akava ry:n puolesta

Paula Ilveskivi
lakimies